

Pesten, een herstelgerichte aanpak.

Door Jan Ruigrok.

Ook in Nederland benaderen steeds meer scholen pesten vanuit een herstelgerichte visie. Voor de herstelgerichte begeleider vervalt het onderscheid tussen daders, pesters en slachtoffers. En hoe raar het ook klinkt: de mentor lijkt er niet in de eerste plaats op uit te zijn het pestprobleem op te lossen. Hij signaleert het, legt het voor aan de klas en onderzoekt of de klas het probleem wil aanpakken. Als de klas dat wil, faciliteert en structureert de begeleider het proces dat de klas zelf op gang wil brengen. Het succes van deze aanpak zit in de wat 'koude' houding van de mentor. Hij kiest geen partij, onthoudt zich van oordelen en is zo min mogelijk partij. Hij lijkt tegen de leerlingen te zeggen 'ik heb geen probleem; maar als jullie dat wél hebben en dat willen oplossen, help ik jullie daar graag bij'.

Dit artikel beschrijft aan de hand van een casus hoe dit in de praktijk vorm krijgt. De situatie speelt zich af in een brugklas waarvan Marian mentor is. De rol die Marian op zich neemt is die van 'dorpsoudste'. Je kunt haar vergelijken met de dorpsoudste die ziet dat er in de gemeenschap, of dat nu een dorp of een klas is, iets niet goed loopt: relaties zijn verstoord, mensen beschadigen elkaar en er worden kiemen voor nieuwe conflicten gelegd. De dorpsoudste acht de groep voldoende in staat voor zichzelf op te komen, temeer omdat de leden ervan een gezamenlijk belang hebben: wij willen het hier prettig hebben.

De feiten

In de klas waarvan Marian mentor is wordt op maandag Bram bedreigd door Dick die een rotje naar hem gooit. Het rotje veroorzaakt een brandwondje. Bram en zijn moeder melden dit bij teamleider Joke die Dick een paar uur laat terugkomen. Op woensdag wanneer Bram na gym de kleedkamer in komt, heeft een onbekende dader zijn trui onder geplast. Moeder neemt contact op met Joke. Zij overlegt met Marian en zij zetten na overleg met Bram en zijn moeder een actie in die erop is gericht de beschadigde relaties te herstellen.

Voor Marian zijn er twee mogelijkheden om de situatie te benaderen. Ze kan de positie innemen van Rechter of die van Dorpsoudste. De vragen waarmee de situatie wordt benaderd, verschillen per positie:

	Vragen van de Rechter	Vragen van de Dorpsoudste
1	Welke schoolregels zijn er overtreden?	Wat is er gebeurd?
2	Wie heeft dat gedaan?	Wie hebben daar schade van ondervonden?
3	Hoe gaan we hem of haar straffen?	Wat moet er gebeuren om die schade te herstellen?

Soms ontcom je er niet aan op de stoel van de rechter te gaan zitten. Leerlingen hebben duidelijkheid nodig en ook vraagt de omgeving vaak om eenduidige signalen. Het probleem is echter de rechterlijke vragen niet altijd even makkelijk zijn te beantwoorden. Zeker bij pesten is dit vaak lastig. Wie tegen een ander zegt 'jij gaat dood', overtreedt geen schoolregel, maar noemt een onweerlegbaar feit. Iemand groepsgewijs volledig negeren, is een van de meest vernederende en pijnlijke vormen van pesten. Maar je hoort het de leerlingen al zeggen: 'we doen toch niets...?'

Marian zou kunnen gaan onderzoeken wie Brams trui heeft onder geplast. Dit kan leiden tot tweespalt in de klas en haar positie als mentor onder druk zetten. Deze aanpak drijft de klas eerder uiteen eerder dan dat er verbinding ontstaat. En wat als ze het niet zou ontdekken; wanneer de angst tussen de leerlingen zo groot is dat niemand zijn mond open durft te doen? Of wanneer de wildplasser al dan niet na bedreiging tot zijn wangedrag zou zijn aangezet? Wie is dan dader, wie slachtoffer?

2

De uitnodiging voor een herstelgesprek.

Voor Marian waren de feiten voldoende duidelijk. Na overleg met de teamleider en de ouders van Bram stapt zij donderdag het eerste uur de klas in. Met de collega die op dat moment lesgeeft, is afgesproken dat hij het lokaal verlaat. Het benadrukt de ernst waarmee de school het conflict benadert. Marian wil duidelijk maken dat er hoe dan ook iets staat te gebeuren. In de manier waarop echter, hebben de leerlingen inspraak. In feite wil Marian tegen de klas zeggen: de school gaat ingrijpen bij dit incident, jullie mogen kiezen op welke stoel we daarbij gaan zitten opzetten: die van rechter of van dorpsoudste. Ze doet het in de volgende bewoordingen:

'Jongens, meisjes er is een probleem. Het lukt ons op dit moment niet waar te maken wat we jullie en jullie ouders hebben beloofd: te zorgen voor een prettige klas waar het voor iedereen veilig is. Na het rotjesincident waarvan jullie op de hoogte zijn, is gisteren de trui van Bram onder geplast. Dat is zeer ernstig. Niet alleen voor Bram, maar omdat zulke dingen in deze klas blijkbaar kunnen gebeuren, is iedereen op zijn eigen manier slachtoffer. Als het zo is dat mensen op de hoogte zijn van wie het gedaan heeft, maakt dat het lastiger. De zwijgers dragen bij aan de onveilige sfeer, maar zijn misschien ook slachtoffer omdat ze niet de vrijheid voelen te reageren zoals ze willen. De school kan hier op twee manieren op reageren. We kunnen gaan onderzoeken wie de daders zijn en die straffen. Daar zitten nadelen aan. Misschien vinden we de daders niet en de kans is groot dat de sfeer in deze klas voorgoed is verknald. Maar zo nodig doen we het. Een andere mogelijkheid is dat jullie onder mijn leiding een gesprek hebben om te kijken of jullie hieruit kunnen komen en of

jullie de situatie kunnen normaliseren. Dat vraagt van jullie een volwassen houding en de bereidheid te kijken naar de pijn die anderen jou hebben aangedaan, en de pijn die jij anderen hebt aangedaan. Deelname is vrijwillig, je doet alleen mee als je het echt ziet zitten. Het is wel zo dat wanneer je niet meedoet of wanneer heel veel leerlingen niet meedoen, we gaan kijken hoe we op een andere manier met dit incident omgaat. Omdat het een keus is waar je goed over moet nadenken, wil ik nu geen antwoord. Ik vraag jullie dit vanavond met je ouders te bespreken. Die heb ik per mail ingelicht. Uiteraard kunnen ze mij vragen stellen. Ook jij kunt me natuurlijk benaderen. Ik hoor morgen graag van jullie.'

In de aanpak van Marian, zit een aantal elementen dat essentieel is voor herstelgericht werken:

Deelname vindt plaats op vrijwillige basis.

Alleen wanneer mensen werkelijk uit vrije wil besluiten deel te nemen aan een herstelgesprek kan dit succesvol zijn. Voor Marian betekent dit dat ze de leerlingen laat nadenken voor ze 'ja' of 'nee' zeggen. Een opmerking als 'het zou goed voor jullie zijn...', laat ze achterwege, dat neigt al te veel naar overhalen. Of deelname goed is, kunnen alleen de betrokkenen beoordelen. Marian besteedt bij dit stevige incident aandacht aan de ouders door hen te mailen. In de praktijk zie je vaak dat ouders een initiatief als dit zeer waarderen en hun kinderen aanmoedigen eraan deel te nemen. Zij zien hierin de zorgvuldigheid waarmee de school conflicten aanpakt en ervaren dat ze invloed hebben. Wanneer ouders het niet zien zitten, is het niet goed een leerling deel te laten nemen aan een herstelgesprek. Vanuit loyaliteitsoverwegingen kiest de leerling voor thuis en zal met een negatieve inzet deelnemen aan wat volgt.

Als het goed verloopt, is in een groep is na een herstelgericht interventie de lucht geklaard en zijn relaties beter dan voorheen. De leerling die ervoor koos niet deel te nemen plaatst zich zelf buiten deze positieve ontwikkeling. Omdat 'erbij horen' een basisbehoefte is van mensen, zie je vaak dat zo'n leerling hard aan de slag gaat om deel uit te gaan maken van deze 'nieuwe', positieve groep. Het is aan de mentor deze positieve inzet te stimuleren.

In de klas van Bram en Dick vond een herstelgesprek plaats waarin volgens een beproefd draaiboek ieder de ruimte kreeg zijn zegje te doen. Leerlingen spraken elkaar aan op wat ze hadden gedaan. Doordat dit met stevige emoties gebeurde ontstond bij leerlingen het besef van de pijn die ze anderen hadden aangedaan en bleek de impact van het incident veel groter dan aanvankelijk werd vermoed. Ook bij de schijnbare 'buitenstaanders'. Er werden excuses aangeboden en nieuwe trui werd toegezegd. De klas maakte afspraken hoe dit soort narigheid in de toekomst voorkomen kon worden.

Ten slotte

Jan Ruigrok werkt voor adviesbureau Rigardus en is verbonden aan ECHO, het Expertisecentrum voor Herstelrecht in het Onderwijs.

Van hem verschenen bij uitgeverij Quirijn de boeken

'Handboek Alles over Pesten', ISBN 978-90-79596-12-6 en

'In plaats van Schorsen, handboek herstelrecht in het Onderwijs', ISBN: 978-90-808555-88

Voor informatie: www.herstelrechtinhetonderwijs.nl; www.rigardus.nl

Voor contact: j.ruigrok@herstelrechtinhetonderwijs.nl.